

Natuur

De bermen
langs de weg
zitten vol
leven. Hoe ga
je daarmee
om?

Ecologische bermen in de gemeente Assen. Het maaisel wordt afgevoerd om bijzondere soorten een kans te geven.

NATUUR

De berm langs de weg is een uitgestrekt natuurgebied

Wegbermen zitten vol leven, zoals planten en insecten. Ecologisch maaien houdt dat in stand. Hoe doe je dat?

Tekst **Gemma Venhuizen** Foto's **Sake Elzinga**

Negentien jaar oud was Jaap Mekel, toen hij in 1981 als lid van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie begon met ecologisch bermbeheer. „We wilden insecten vangen in een gebiedje dat we onderhielden bij het spoor van Hilversum en bedachten: dat gaat alleen als je niet alle bloemen wegmaait.” De passie voor natuurvriendelijk maaien is sindsdien altijd gebleven. Tegenwoordig maait Mekel regelmatig wegbermen in opdracht van Rijkswaterstaat, provincies, gemeenten en particulieren, en begin juni werd hij met zijn bedrijf Mekelologisch Beheer door de Vlinderstichting uitgeroepen tot ‘BovensteBeste BermBeheerder 2022’. Een kwinkslag, zo lijkt het, maar achter die uitverkiezing gaat wel degelijk een serieus thema schuil: het belang van wegbermen voor de biodiversiteit.

„Al die bermen zitten vol leven”, zegt Mekel aan de telefoon. „Ze vormen verbindingzones en gaan zo landschapsver-

snipping tegen, maar ook op zichzelf zijn ze ontzettend waardevol.” Zo blijkt uit een recent overzichtsartikel in *Global Ecology and Conservation* dat bermen juist in sterk door de mens verstoorde gebieden een belangrijke leefomgeving vormen voor inheemse planten. Een Spaanse publicatie in *Applied Vegetation Science* uit 2017 toont dat in wegbermen vrijwel alle plantensoorten kunnen voorkomen die ook in natuurgebieden groeien. Die plantenrijkdom is gunstig voor insecten: zo zijn er allerlei dagvlinders en nachtvlinders die hun eitjes leggen op bermplanten, en zoeken wilde bijen, hommels en zweefvliegen er naar nectar en stuifmeel. Mekel: „Tussen de hoge vegetatie schuilen kikkers, padden, hagedissen en muizen. Op al die kleine dieren komen vervolgens grotere roofsoorten af: marterachtigen, vossen, roofvogels.”

Brandnetel en berenklaauw

Steeds vaker kiezen gemeenten en provincies daarom voor ecologisch maai-beheer. Als het goed gebeurt wordt daarbij niet al-

les in één keer weggemaaid, en blijven er her en der plukken vegetatie staan. „Bovendien voeren we het maaisel af”, zegt Mekel. „Daardoor vindt er geen verzuivering plaats. Als je alles laat liggen, dan bemest het de bodem en heb je straks alleen maar stikstofminnende soorten als brandnetels, berenklaauwen en bramen in je berm.”

Tot een paar jaar geleden werd vooral veel gemaaid met een grote gemotoriseerde klepelmaaier, zegt ook Paul Boddeke van Bureau Waardenburg, gespecialiseerd in ecologisch onderzoek en advies. „Dat is makkelijk en kostenefficiënt, want je laat al het maaisel liggen. Maar met die extra voedingsstoffen bevoordelt je inderdaad de ruige soorten. Tussen al die grassen en brandnetels hebben zeldzame kruiden en eenjarige planten geen schijn van kans. Zulke eenjarige soorten moeten elk jaar opnieuw ontkiemen in de bodem, en dat lukt het beste op schrale, niet te dicht begroeide grond, zodat er voldoende zon bij de zaden kan komen. Op die manier krijg je waardevol bloemrijk grasland.”

Mekel werkt voor het bermbeheer met een zogeheten eenasser. „Een trekkertje waar je achter loopt, zodat je ziet wat er gebeurt. Als ik een eind of een grasmuur zie wegvliegen dan weet ik: oppassen, er is een nestje in de buurt. Ik loop daar niet te maaien met Radio 1 in m'n oren, ik gebruik al mijn zintuigen.” Boddeke vult aan: „Wat je het liefst zou willen is inderdaad zo'n eenasser, of beter nog: een simpele zeis. Maar in de praktijk is dat zo arbeidsintensief dat het bij een ideaalbeeld blijft. Tussendoor wordt wel gewerkt aan alternatieven. Zo heb je bijvoorbeeld maaizuigers, waarmee je het maaisel verwijderd - in dat opzicht is het beter dan klepel - maar waarmee je ook rücksichtslos insecten en zaadjes opzuigt. Dus voor zulke zuigsystemen is nu een natuurvriendelijke ecokop in ontwikkeling. Wat ik ook hoopvol vind is maaien op basis van een digitale maaikaart. Daarop kun je aangeven welke stukken gemaaid moeten. De maaier kan dat eenvoudig volgen.”

Bermbranden

Het areaal aan wegbermen in Nederland is aanzienlijk. „Alleen de rijkswegen heb-

FOTO GETTY IMAGES

Vegetatie

Exoten komen via de wielen van auto's

Planten die in de berm groeien zijn niet per se zeldzaam, zegt Peter Jan Keizer van Rijkswaterstaat. „De allerzeldzaamste plantjes met heel specifieke behoeften vind je er niet. Maar uit onderzoek blijkt dat in Nederland zo'n 160 soorten de berm wel als voorkeurshabitat hebben. Dan heb je het bijvoorbeeld over wilde peen, margriet, knoopkruid, rode klaver. In agrarische gebieden worden ze steeds zeldzamer, omdat daar bemest wordt. In de berm gebeurt dat niet, en daar gedijen die planten bij.”

Soms ook vestigen zich invasieve exoten in de berm, waarvan het zaad via autowielen uit het buitenland kan komen. Ecoloog Paul Boddeke: „De gevlekte scheerling bijvoorbeeld, een hartstikke

giftige soort die je vaak in Franse middenbermen zag, neemt hier toe. En het bezemkruid - nu een heel algemene soort - verspreidde zich ooit vanuit Afrika via spoorwegen en wegbermen. Op vegetatiekaarten kun je zien hoe die soort echt het spoor- en wegennetwerk volgde.”

In een soortenrijke berm krijgen die invasieve exoten minder snel de overhand, zegt Boddeke. „Ook daarom is biodiversiteit belangrijk.” Aan een berm met hoofdzakelijk exotische soorten hebben inheemse insecten vaak weinig. Ze zijn er niet op toegerust om daar nectar en stuifmeel te verzamelen. Om die reden is het ook niet goed om exotische bloemenmengsels in te zaaien in een berm, hoe mooi het er ook kan uitzien.

ben al zo'n 18.000 hectare aan berm”, zegt ecoloog Peter Jan Keizer van Rijkswaterstaat. „En daar komen nog tienduizenden hectares bij van de bermen van kleinere wegen. Die vallen onder het beheer van provincies en gemeenten.”

Elke wegberm, zo legt hij uit, heeft direct langs de weg een zogeheten beakingszone. „Dat is de strook waarin kilometerpaaltjes, verkeersborden, vangrails en lantaarnpalen staan. Daar is niet de ecologie maar de verkeersveiligheid maatgevend, en daaraan wil je niet tornen. Dus daar wordt meerdere keren per jaar alles kortgemaaid.” Buiten de spits, zodat er zo min mogelijk files ontstaan. In het net herziene *Kader Beheer Groenvoorzieningen* van Rijkswaterstaat staat precies aangegeven hoe breed de beakingszone is: 1,5 meter. In zulke kortgemaaid stukken zie je vooral (strooi)zouttolerante planten zoals hertshoornweegbree en muurpeper.

In de zone daarachter is meer ruimte voor natuur. „Daar leven soms wettelijk beschermde soorten. Bij Rijkswaterstaat is het nu beleid om die zone maximaal eenmaal per jaar te maaien, in augustus of september - bij heide en rietbermen is dat nog minder. De tweede jaarlijkse maai-ronde, nodig op de vruchtbare bodems in de vroege zomer, is wegbezuinigd. Zonde, want dat is nadelig voor de vegetatie, blijkt uit onderzoek dat we onder andere samen met Bureau Waardenburg hebben uitgevoerd. Langs de rijkswegen hebben we zo'n 1.300 proefvlakken van drie bij drie meter, waarbinnen we al ruim twintig jaar elke vier jaar de vegetatie monitoren. In die periode gaat de plantenrijkdom steeds met zo'n 10 procent achteruit. Dat is ten dele te wijten aan die verminderde maai-frequentie.”

Geen gezicht

Soms gaan er dingen mis tijdens het maaien, zegt Paul Boddeke. „Vaak wordt breder gemaaid dan die 1,5 meter. Bovendien is er, zeker bij grote projecten, niet altijd voldoende toezicht, en laten aannemers het maaisel soms toch gewoon liggen.”

Niet iedereen kan bermvegetatie waarderen. Zo kopte Omroep West eind mei: *Westlanders maaien illegaal gemeentebermen. 'Het gaat er anders zo verpauperd*

uitzien' Op veel plekken in Nederland nemen mensen het heft in eigen handen, zegt Mekel. „Ze vinden het geen gezicht als je maar 50 procent van de vegetatie maait. Dan denken ze: dat is luiheid. Maar ecologisch beheer is allesbehalve lui. Ik maai de meeste bermen driemaal per jaar, in plaats van de één tot hooguit twee keer per jaar die je elders ziet. Niet alleen in de nazomer, maar juist ook vroeger in het jaar. In april en mei is het gras extra voedselrijk, en zit het de zeldzame planten in de weg. Als je dan maait, help je de natuur pas echt.”

En hoe zit dat dan met een initiatief als de Maai Mei Niet-maand, een initiatief van Stichting Steenbreek, de Bijenstichting en de Flora van Nederland? Haal je niet juist de belangrijke bloemen voor insecten weg, en schuil- en broedgelegenheid voor vogels? Mekel: „Daarbij hangt het er helemaal van af hóe je maait. Als je in mei alles laat verwilderen, maar dan op 1 juni prompt de grasmaaier tevoorschijn haalt om alles kort te maken, dan verpest je de boel alsnog. Veel beter kun je kiezen voor een Maai Mei Voor De Helft-maand.” Dan, na een korte stilte: „Kijk, natuurlijk gaat het me aan het hart als ik tijdens het maaien een nestje raak. Net zoals ik in de nazomer soms een drietopige kikker zie weglopen, of een muis met z'n ingewanden eruit. Vreselijk. Maar maaien móét. Als je de boel op z'n beloop laat, dan hebben die soorten straks helemaal geen geschikte leefomgeving meer.”

Volgens Boddeke is het aantal broedvogels in grasbermen minimaal. „Ze zitten vooral in bermbosjes en moerasjes in afslagen en knooppunten, nog iets verder van de weg af. Maar die plekken zijn echt de B-locaties onder de nestplekken. Veel minder geliefd, omdat ze daar moeilijk boven het verkeerslawaaï uitkomen.”

„De pech is dat direct naast wegbermen een moordenaar pleegt te rijden”, zegt Jaap Mekel. „De mens. En hoe meer dieren er in je berm leven, hoe meer verkeersslachtoffers er zullen vallen.” Toch is dat volgens hem geen pleidooi tegen biodiversie bermen. „Ik heb liever dat er af en toe een otter wordt doodgereden dan dat er helemaal geen otters zijn.”